

hozott — szóla kissé nyugalmas hangon Boriskájához — és Isten veled! — Több szót nem tudott kifejteni görcsös ajkain, — 's dagadt szemeiből villámok hullottak, szörnyüebbek a' természet villámainál. — Boriska hangosan zokogott, 's miután egyikét fájdalmas szózatot váltana síri völegényével, elvadult hangon kiálta ez föl: „Atok reád te ördögverű Ország Diénes, atok még maradékidrais, egész a' heted iziglen; 's a' kinzó kereszt, mellyre engem vonattál, ez a' véres kereszt, égjen lelkeken. — Isten hozzád Boriskám, kedves elmaradott leány, isten hozzád! — Boriska még hangosabban zokogott, mint elébb; 's a' mint már a' borzasztó kìnhelyről akarna távozni, rekedt rőfögés, és malacz sikóltás veri-föl fájdalmas elmerültségéből. — 'S ime az elveszettnek vélt, 's Ivánnak haláltszerző kocza, kilencz malazával a' kereszthöz rohan, — 's mintegy haragosan kezdi azt helyéből kitúrní. E' látvány fölkölté Boriskában tündéres álmait, a' mesés világ' minden borzalmaival; 's olly elevenen hatott lelkére, hogy a' már fájdalomtól is gyöngült leányka, — szívrepedés alatt — hirtelen összerogyva — megszűnt élni. — Ország Diénes ur' tervei pedig egyszerre megsemmisülének; mert tudatnunk kell olvasóinkkal mikint Diénes ur' azért huzatá Ivánt keresztre, hogy rajta boszút állva, ezután a' csinos Boriskát birhassa.

Hajnalhasadtakor az egész falunép kiment a' kìnhely' megnézésére. — De a' kereszt már ekkor — kituratva tövéből — a' földre vala terítve — 's körülé az elveszett kocza hevert kilencz malaczával — a' gyalogút mellett Boriska holtteste tűnt-elő.

E' gyásztörténet után Diénes ur' várától bucsút vett a' nyugalom. Marczongló lélekismerete leszedé arczáiról a' rzosákat; 's álmain mindenkor tüzes és lélekégető kereszték tűnének-föl. — A' rege szerint iszonyatos kimulása vala. — Egykor t. i. mint a' Mátra' homályaiban vadászott, nagy bőszerűen rohant rá rőfögő sertésnyája — 's összevissza szagatá a' kegyetlen zsarnokot.

V. I.

A' NÁNDORI HŐSÖK.

Hős magyarok, mi csoportok ezek? hol 's merre valátok?

'S honnan ezen halovány sebhelyek arazitokon?

„Földi! ne aggódjál érttünk: a' büszke törökkel

Dolgunkat voltunk végzeni Nándor alatt.“

LASZLAVIK KÁROLY.

A' MŰVÉS Z E T K A L A N D J A .

(ALLEGORIA)

B E F E J E Z É S .

(V é g e .)

A' zongora-játszó már teljességgel nem boldogulhatott a' közönséggel; mert ha valami hangszeren úgy a' zongorán megkivánja a' divatizlés a' hangversenyt legszorosabb értelemben véve. T. i: azt követeli, hogy a' zongorázás ne legyen többé hanga vagy hangjáték, hanem kéz-és új-versenygés. Ugy látszik valóban, mintha a' két kéz ujjai mint két ellenséges had állana egymás ellenében, melly ide 's tova futkosva, egymás ellen rohanva 's ismét vissza-vissza szaladva, támadva, 's hátrálva, sőt egymást keresztül ugorva 's hátuk mögött folytatva a' viadalt menél több hangot ölni iparkodnék; furcsa azt nézni, midőn az ujjak e' törpe vitézkék szüntelen fel alá viczkádoznak, 's csak az a' hítja, hogy egy valakinek észrevétele szerint még az orr is részt nyerjen a' játéokban, — innét van aztán, hogy a' divatjátékosok olly törpék, ha lelket kellene indítani, még csak az unalom ölére sem alkalmasak szünteleni hangölésükkel. De még törpébbek a' divathangszerzők a' hangköltőknek azon óriásihoz mérve, kik magából az égből látásának levarázsolni műveiket, holott ezen mostaniak semmi tartalmu, alaptalan, 's csupa álhatásra tervelt szerzeményikkel elöntik a' művészvilágot, a' romlott izlést még ápolják 's majd még a' hangászatnak becsét is alább szállítják; mert mi okból tisztelhetni a' művészetet, ha nem azért, mivel a' lelket képezi firomítja 's mintegy higitja az emberi kebelbe letett érzelmi tőkének durva anyagát. Ha nem ez a' célja, vagy ezt tenni nem képes, megszűnt joga a' becsülés követelésére; már pedig amollyan üres csengéspengés csiripelésből összeférezelt divathanga fogja e' azt tehetni? — A' zongora-játszó tehát, mivel játékát szinte az egyszerű és hathatósan elemeiből alkotá össze, előadása színezetét pedig melléből merité 's olvasztá a' hangműbe, csak igen csekély részvétre talált; — voltak még is egyesek jelen, kik azt suttogák, „hogy hijjába, vissza kell kerülnünk a' végire, az egyszerű szépségre, 's a' jelen művész tán már ezuttal jeget tör.“ —

A' szavaló igazán elragadtató hatalmat gyakorla a' hallgatókra; ő nem csak az egész költeménynek szellemét 's lelkületét hiven felfogta, hanem egyes részeire is illő figyelmet fordíta, 's még az egyes szavakra is azon hangot nyomá, melly a' szóban foglalt egész értelmet 's egész természetét és erejét tökéletesen kimeríté, úgy hogy ő ugyan szólt, de szava egy ömlengő zene volt, 's e' szavalási mód annál meglepőbb 's kedvesebb vala a' hallgatókra nézve, mennél szembeszökőbb ellentételben álla a' jelen hangászati elemekből szerkeződött szavallási előadás a' közönséges egyhangu, feszes, vonagló, mesterkelt, 's természet elleni úgy uevezett szavallásokkal.

Második hangversenyén a' hegedü és zongora-játzó is kivitták magoknak az érdemlett borostyánt, nem boesátkozának ugyan le annyira, hogy egészen a' divatizlésnek áldoznának, de a' csillogó külszint 's a' a' mély belérdeket oly szerencsés vegyítékbe tudák olvasztani, hogy ez órától fogva művészségök egész kiterjedésében elismertették.

Ugyan is, mi külső ügyességet illeti, rendkívülit, bámulatost, hihetlent tettek, mind e' mellett e' csilámszereket csak kapcsolatként használák, mellyekkel a' hallgatók figyelmét a' lényegesb részekhez kötétek, mert észrevétlenül lejtének közben közben fellegző magasságra, 's az érzelem és kedély mélyeibe, úgy hogy e' bájló hatalomnak önkénytelen engedne a' közönség, 's most már azt forró részvéttel magasztalá mit minap csak hidegen hallgatott. 'S ebben fekszik a' hanga diadala, ha tüdér - szövedéke mint egy háló alá bujtatja a' hallgatót, mellyből menekednie lehetlen!

Mutatványai folytában észrevevé Doris, hogy a' honi hangok különös meleg részvétet támasztanak, 's azon óhajással van, hogy a' hangászat többi ágaival a' honi is emelkedjék, hogy lángeszű szerzők és gyakorlók által azon fokra jusson fel, mellyre képes, érdemes; ebben pedig nagyon segiténé eredeti minden egyébtől különböző lelkülete, melly az emberi szív legmélyebb bányáiból meríti kincseit.

Átvizsgálá ezután minden hangász-osztályokat, 's tapasztalá, hogy mindegyik művészenek nevezi magát, de hogy még a' felsőbb osztályok közül is csak ritkának van tiszta fogalma e' név értelméről, mellyet olly könnyeden vet hány szájában; tapasztalá hogy

a' táncz-hangászok nem csekély szerepet játszanak a' művészet körében, 's hogy sok ember csak ezen osztályra vezet vissza minden művészetet. De azt is tapasztalá, hogy az ugy nevezett honi hangászok méltatlanul nézetnek le egyáltalában, mert vannak közöttök is, kik megérdemlik méltóképen a' figyelmet.

Legnagyobb öröme egy felfedezést tön Doris e' pályán mutatása közben, melly kedvencz tárgyának lételet leginkább biztosítani látszék. Tapasztalá, hogy a' hangászatot nem csak amugy felületesen pártolja a' korszellem nyilvános, főleg színi mutatványokon, 's a' házi magányban, úgy hogy alig van ház, mellyben ha hangszellemet nem is, legalább valami nemü hangszert ne találának: de egyesületek is állottak már össze, mellyek a' hangászatról tisztább fogalom terjesztésére, 's a' közönség nemesebb éldelésére, ügyelnek. Igaz ugyan, hogy az illy helyekre összegyülni szokottak — mint tapasztalá — nem mindig a' legtisztább művészeti nézetekből indulnak ki, — hanem gyakran számtalan kisebb mellékérdek' vonzóadásinak engednek: egyik megjelen, mert zseb-szemüvegét fitogtathatja, másik mivel csevegni akar, harmadik mivel egy ismerős szépet reményl láthatni, negyedik csupán mivel divatszokás olly helyen is megfordulni 's a' t. — Mind ezeknél erősebb gyámolat országának látá Doris a' házi körökben, de azokban, hol szellemének legmélyebb titkaiba is avatkoznak 's azokkal megbarátkoznak; mert azokra, kiknél egyedül keringök 's némi csupán a' fülnek hizelkedő csengő divat-daljáték kivonati töltik a' haugtárt, nem igen építheté birodalma dicsőségét. Ám azon előbbiekközül is nem csekély számu házra talált, mellyek neki 's a' társaságnak méltóképen díszére válhatnak. Különösen egyet tekinthete legszebb áldozatai templomának, hol kizárólag csak a' magasb lelkületü művek nyertek elfogadtatást 's méltó előadást, — 's ebben Doris egész megdicsőített túlvilági érzésével büszkélkedett!

A' színészeti hangászatnak már egy külön időszakot szentelt volt Doris mint Amanda, most csak mint részvétlen vizsgáló vevé szemügyre állapotját, 's ismét valamint első alkalommal látá, hogy átalánosan azon nemzet hangája vitta ki légyen magának az elsőséget a' színen, melly legkevesbé alkalmas a' szívek indulatai kormányzására, csak ritkábban emel-

kedvén fel a' láthatáron a' valódi magasnak vagy fel-
lengzőnek egéhez, ámbár váltva a' mélyebb lelkületű
művekkel szükségesek e' művek is érdemök semmi
esetre sem tagadható.

Szerette volna egy intéssel, egy észrevétellel figyel-
meztetni a' kor fiait ügyének ápolására, de hű akar-
ván maradni az előbbi időszakban tett határozásának,
elfojtá a' lelkében békéltető 's megbocsátó érzelmet,
búcsut monda pályájának, 's utósó utára készült.

Metodik kaland.

Aglaja a' színészet körében csak szemlét akara tar-
tani, nem pedig tetteleg magát beleavatni. Végsőnek
azért hagyá ezen vizsgálatot, mivel a' színészetet tö-
kélyéhez minden egyéb művészetek összesége segéd
kezet nyújt, alapul pedig a' költészet szolgál, a' mű-
vészetek királynéja; mert minden művészet a' kép-
zelő erő szüleménye, de mindegyik, hogy egyébtől
különböző legyen önmagának tüzi ki a' határokat 's
korlátokat, mellyek között műveit létesítnie szabad,
maga von örvonalt, mellyet túl ha csak lelkületéből
ki nem akar vetkőzni, lépnie lehetlen; ennél fogva
mindegyiknek a' képzelő erő csak bizonyos megha-
tározott 's természetével egyező anyagot szolgáltat
alkotó keze alá, 's az csak bizonyos oldalról engedi
idomítani, alakítani, előadni. Ellenben a' költészet a'
képzelő erő szárnyain az egész mindenség alkotmá-
nyán átszállong, neki egész világok nyújtanak anya-
got, semmi korlátolást tárgyra nézve nem ismer; ő
mindent képes magáévé tenni, és saját kénye alkot-
ta mintákba önteni. Midőn a' többi művészet hatása
csak határozatlan, homályos, vagy ha világos érzé-
sen is legalább közvetett szerek által gerjesztetten
épül: a' költészet határozottan kifejezett eszmék ál-
tal hat egyenesen a' lélekre, 's világos eszközzel,
az *élő szóval* él. Ezt pedig teljes erejében 's hatal-
mában kifejtve előadni, 's általa a' költészet művét
az életnek legmagasb 's a' legnagyobb körreható fo-
kára emelni — a' színészet' hivatása.

Két különböző templomát az e' nemű művészetnek
találá' Aglaja, hol különböző nyelven adák elő a' köl-
tészet műveit; egyiket a' nagyobb rész látogató, má-
sikát a' kisebb rész pártolá, de csak ritkán látogató.
Aglaja azt szerette volna látni, ha a' dolog megfor-
dítva állana, de ez még csak a' remények országá-

ba tartozék. Sok szalmabeszédet kelle hallania kü-
lönbféle összehasonlítások iránt, a' többi közt ilyen
féléket is — : azon műtemplomnak nyelve, mellyet a'
kisebb rész látogat, nem is alkalmas e' nemű művek-
re vagy épen előadásaira, ezen gyérebben látogatott
háznak papjai oly nemzet tagjai, melly soha sem le-
end alkalmas illyes gyakorlatokra, — nem is szük-
séges ezen házat pártolni, mert ennek a' nemzeti é-
letre semmi legkisebb befolyása 's a' t. 's a' t. mind e'
mellett azt is tapasztalá Aglaja, hogy sokan e' ház-
nak ideálul ajánlják a' másik házat, melly azonban
jobb mutatványiban is oly messze áll ideáltól, vala-
mint a' gőz a' víztől, egyébaránt pedig olyanokat 's
pedig számosan talál ki, hogy ugyan csak tágas torka
legyen ki le birja nyelni.

Igaz ugyan hogy a' kisebb házban több hiányra ta-
lált mint amabban, mind az által orvoslásukról két-
ségbe esni nevetségesnek látá, vagy épen előítélet-
ből nem is tartani érdemesnek orvosláshoz fogni, meg-
vetendő szükkeblőségnek tartá. Egy nagy hiány mind
az által, 's oly gyorsan nem is pótolható nehezen
esett az istennő szívére, — a' daljáték. A' kor izlése
ezt nélkülözhetlenné tette már a' színen, és méltán;
mert a' színészet csak ugy gyakorolhat foganatos
átalános 's minden népágra terjeszkedő hatást az
életre, ha szerencsés változtatások váltják fel egy-
mást, hogy mindennemű mühkedvelőnek, a' legma-
gasb 's legalacsonyabb műveltségi fokon állónak, jus-
son lelkével egyező éldelete, 's így az egész műkör
minden gépei kerekai 's rugonyai mozgásba hozas-
sanak. Pedig e' műkörnek egy hatalmas rugonya a'
daljáték jelen századunkban, 's ezt felállítani nehéz
feladat; ám értsük, Aglaja minden terveiben javalla-
tiban főfeltétnek tette a' *jót*, 's ezt neki istennő lé-
tére megbocsáthatjuk, mert felsőbb világi eszméivel,
érzésével az igen középszerű, vagy épen rossz, tel-
jeséggel meg nem férhet.

A' más nemű komoly művek is (komolynak nevez-
hetni e' helyt mindent, mi nem épen bohózat, vagy
vele közel határos:) oly figyelmet kívánnak, mely-
lyet e' házban nem mindig talált, de a' másikba sem
ám azon mértékben, hogy mintának vagy tanodának
lehetne venni minden esetekben, azért némi észrevé-
teleket ez alkalommal el nem mellőzhetett Aglaja. —
— Minden színi előadásnak vezérfonala a' mű lelkü-

lete, ez a' tengely, melly körül minden legesekélyebb körülmény forog, 's mellyre minden egyes szó erejének kell visszahatnia, vagy inkább fordítva, mellytől minden szó saját életet 's erőt nyer. A' lelkület az összes kisebb vonásoknak egy testté forradásából szerkeződik, 's azért az egész szövedékből előadás-kor ezen vonásokat mint egyes szálakat ismét hiven ki kell fogni, hogy a' részek mindig hasonlítsanak az egészhez, úgy hogy szükséges összetartozásukról minden szálnak egymást követő kiszövése jobban 's jobban meggyőzze a' néző' lelkét. Ez tesz lelkületet vagy is karaktert felfogni, 's ez nem könnyű dolog, mi okból felületes soha se legyen. A' pontos felfogás önkényt maga után vonja az ügyes művésztől várható többi feltételnek hibátlanágát, mellyek tulajdonképp az előadást teszik, u. m. szaválás, hang és mozdulatok. Ezeknek mindnyájoknak a' mű lelkületéből kell kiindulniok 's mindig összhangzásban lenniök; 's olly szoros viszonyban állanak az egészhez 's egymáshoz, hogy csak egyiknek is közülök elvétele vagy elhanyagolása hiányossá teheti az egész előadás szellemét, sőt magát a' mű lelkületét is megvonhatja. — A' színészetnek rendeltetése, (mindig úgy értvén mint a' költészet ifjabb testvérét) a' lelket nem csak mulatni, vidámítani, felderíteni, hanem képezni, művelni, szelídíteni, tanítani is: azért érdemes reá figyelmet fordítani. — A' segédszerek, gépelyzet, diszitmények, ruházat, mind ugy legyenek elrendelve, hogy mindenkép segítsék a' nézőt a' költői világba felmagasztalni, 's a' lehető legnagyobb vigyázattal mellőztessenek 's kerültessenek olly zavar esetek, mellyek a' fennlegő lelket hirtelen lerántják képzelt egéből. A' színház nézőhelye is ugy legyen alkalmazva 's diszítve, hogy, midőn a' függöny legördül is, a' néző örömmel vesztegelhessen, nem pedig, hogy bizonyos kellemetlen benyomások a' látottnak gyönyörét elfojtsák, 's a' következőrei fogsékonyságot gyöngítsék. —

Illy jószívű észrevételek után, mellyeket mind az által, hogy feltételéhez hűtelen ne legyen, csak közvetve más személyek által juttatott tudomásra, Aglaja a' legjobb sikerülésnek reményében elhagyá ismét a' földet. Fényes felhők ölében szálla fel magas csillagbonába, 's ott fellegrónján ülven mosolygva tekint le a' szorgalmas művészi életre.

Befejezés.

Láttuk, hogy művészet istennője különbéle alakokban vizsgálá át hatalom körének egyes ágait. Egyetlen ohajtása a' művészetek fényét és befolyását a' lehető legmagasb pozczra emelni, mindazáltal mindenben a' mérséklet' elvét követi, nem úgy mint némelly buzgolkodó tisztelői, kik mindent egyszerre kívánának véghez vinni, 's azzal ügyének több kárt mint hasznot hoznak. Semmi túlfeszített vagy erőltetett lépésről nem vádolhatjuk egész pályája foltyában; ő tűrni tud, és sokat bizik az idő haladásába, mert a' mi jó és erős akar lenni hogy fennállhasson, — mély és ingadozatlan alapja legyen. —

Minden törekvése arra ezéloz, hogy az emberek közt magának tiszteletet víjjon ki 's azért nincs lélekelőbb jelenetszámára, mint mikor oltárai előtt tömjén gyujtatik de ollyaktól kik egészen értik áldozatuknak becsét; — 's nincs dolog őt inkább szomorító, mint midőn legszentebb műveit féktelen durvaság gázolja. De nem önző Művészet; ő nem csak magának óhajt adatni tiszteletet 's becsültetést, de papjainak is, mit legnagyobb fájdalomra egyáltalában nem tapasztalt. Ez egy részről az előítéletek' eredménye, de más részről kéntelen vala Művészet magának megvallani, hogy a' legtöbben, elvonva a' művészi fogalomtól, mint emberek, többet nem is érdemlenek.

Mind e' mellett az istennő, szerény is. Tisztelet-követeléseit túl nem lépik jogai határát; nem akar ő mindenek fölött fényleni, és szívesen engedi nagyobb hatalmu szellemeknek a' felsőbb trónokat; sőt semmikép sem veszi szívesen, ha a' divatizlés csak őt egyedül látszik figyelemre 's ajándékokra méltónak tartani. Igy p. o. meg nem egyez azon szokással, hogy dalnok egy mutatványon, bármí remek legyen is, többet keres mint más komolyabb tudományyal foglalkozó egy egész évben, — vagy, hogy egy órai hauga-tanért többet fizetnek, mint másnemű egész napi tanításért. — Illyenek, valamint a' rózsatenyésztési düh a' század' kinövései közé tartoznak; csak az baj, hogy minden változásnál illy erőszakos átmenetnek kell történni, míg a' felháborodott mozgás elve ismét a' nyugalmas haladásnak korlátai közé tér.

Mí pedig csak azt ohajtjuk, hogy a' művészet istennőjének minél nagyobb gyönyöre telhessék birodalma virágzásának szemléltében.